

Ağzların Dil-İçi ve Dil-Ötesi İşlevleri

Intra-Linguistic and Extra-Linguistic Functions of Dialects

İsa Sarı

Doç. Dr., Hitit Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çorum / Türkiye

e-posta isasari@hitit.edu.tr

orcid 0000-0003-3766-1438

doi 10.54316/dilarastirmalari.968787

Atır

Citation

Sarı, İsa (2021). Ağzların Dil-İçi ve Dil-Ötesi İşlevleri. *Dil Araştırmaları*, 29: 55-66.

Başvuru

Submitted

09.07.2021

Revizyon

Revised

26.07.2021

Kabul

Accepted

28.08.2021

Çevrimiçi Yayın

Published Online

30.11.2021

ÖZ

Birbirlerinden ses bilgisi, biçim bilgisi, sözcüklüğü ve nadiren sözdizimi düzeylerinde farklılıklar gösteren, kodlanmış standart dile kıyasla etki alanları daha düşük bulunan kodlanmamış yerel veya bölgesel konuşma biçimleri niteliğindeki ağzlar, sadece dil araştırmaları için değil farklı disiplinler için de çok sayıda veri veya tanımlayıcı bilgi (meta veri) niteliğindeki hususları barındırmaktadır. Bunların yanı sıra ağzlar gerek toplumsal gerek kültürel katmanlarda birbirinden çok farklı işlevlere sahiptir. Bu çalışmada samimiyet ve aidiyet kurma, güldürü ve mizah, dil tarihinin yeniden kurulması gibi birbirinden farklı kategorilere ait işlevleri barındıran ağzların hem dile dair işlevlerine hem de dil-ötesi diğer işlevlerine değinilecek ve gerek sosyo-kültürel düzeyde gerek bu düzeylerin gerisinde başkaca ne tür işlevleri yerine getirebileceğine temas edilecektir.

Anahtar Kelimeler: dil varyantları, diyalektoloji, ağzlar, toplumdilbilim

ABSTRACT

Dialects, which are uncodified local or regional forms of speech that differ from each other at different linguistic levels like phonology, morphology and vocabulary, have a lower area of influence compared to the coded standard language, contain a large number of data or meta-informational issues not only for language researches but also for different disciplines. In addition to these, dialects have very different functions in both social and cultural layers. In the present study, both linguistic and extra-linguistic functions of dialects, belonging to different categories such as sincerity or belonging, comedy and humor, will be touched on, and what other functions they can fulfill both at the socio-cultural level and behind these levels will be touched on.

Keywords: language variants, dialectology, dialects, sociolinguistics

0. Giriş

Dilde varyantlaşmanın ve çeşitlenmenin en temel görünümünden biri durumundaki ağızlar, son yıllara kadar düşük sosyal statünün/konumun bir göstergesi ve çağrışımı olarak değerlendirilirken; modern dilbilim ve bu bilim alanının alt disiplinlerinden biri durumundaki diyalektoloji çalışmalarının sonucunda, ayrıca artan dil farkındalığı ile bu durum günümüzde kısmen tam tersi bir hâl almaya başlamıştır. Öte yandan sinema, televizyon, sosyal medya gibi mecralarda yerel konuşma biçimlerine daha fazla yer verilir olmuş, İnternet üzerinde ve çeşitli dijital veya basılı yayın organlarında ağızlara dair sözlükler, ağızlardan örnekler hazırlanır hâle gelmiştir. Ağızlar kullanılarak yazılan eserlerin, diğer bir ifadeyle yerel varyantlarla yazıya geçirilen unsurların sayısında da artış görülmektedir. Antoine De Saint Exupery tarafından yazılan *Küçük Prens* adlı eserin 2020 yılı içerisinde Denizli ağzına uyarlanmış biçimi olan *Güc'cüg Pirens* adlı eser buna bir örnektir. Dolayısıyla ağızlarla ilgili akademik çalışmaların ve faaliyetlerin yanı sıra popüler nitelik arz eden, toplumun genelinin dikkatini çekme amaçlı ortaya çıkarılan çalışmaların sayısında da artış gözlemlenmektedir. Kısacası, konusu ağız olan çalışmaların yanında aracı ağız niteliğinde olan çalışma ve ürünlerde de nicelik yönüyle genel anlamda bir artışın ortaya çıktığını savunmak mümkündür.

Bu tür gelişim ve dönüşümlere ilaveten, diğer yandan derlemeye yardımcı araçlardaki artan çeşitlilik ve çok işlevselliğe bağlı olarak belgelemede kolaylık, ağız verilerinin kayıt altına alınmasını ve bu verilere ulaşımı hayli kolaylaştırmıştır. Geleneksel kayıt yöntemlerinin aksine dijital araçlar vasıtasıyla çok daha kısa bir sürede daha fazla veriyi kayıt altına almak ve ardından yine dijital araçlarla daha hızlı çözümlenmek mümkün hâle gelmiştir. Bunlara paralel olarak dilbilim, özellikle toplumdilbilim alanında da gerek kuramsal/kavramsal gerek uygulamalı/pratiğe dönük ilerlemeler kaydedilmiş ve tüm bu sebeplerle ağızlar ve diğer konuşma biçimleri sadece Türkoloji ve dil araştırmalarında değil farklı disiplinler nezdinde de ilgi çekici, araştırılması gereken unsurlar hâlini almıştır. Öte yandan ağızlar, tipoloji çalışmalarında ve karşılaştırmalı dilbilimde de önemini her geçen gün artırmaktadır. Dolayısıyla ağızların kaba, bozulmuş, prestijden yoksun, cahillere özgü olarak tanımlanagelen konuşma biçimleri (Demir 2009: 183) olmaktan çok gerek eşzamanlı gerek artzamanlı dilbilimsel çalışmalar ve betimlemeler, dilin yeninden kurulması (rekonstrüksiyonu) ayrıca yerleşim ve göç tarihinin aydınlatılması gibi pek çok alanda faydalı veriler sunan varyantlar olarak değerlendirilmesi modern dilbilim çalışmaları ve diğer disiplinler arası çalışmalar kapsamında daha mümkün hâle gelmiştir. Bunun haricinde sosyal bilimler kapsamındaki çeşitli disiplinlere veriler sunması yoluyla ağız araştırmaları ve bu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan sonuçlar (bk. Akar 2016) hem çok farklı disiplinler arası çalışmalara zemin hazırlamış hem de başkaca çalışma alanları kapsamında incelenebilecek ve değerlendirilebilecek unsurlar ortaya koyma noktasında son derece önemli bir görünüm sunmaya başlamıştır.

Tüm bunlara rağmen, yirmi birinci yüzyılda hız kazanan dil değişimleri, etkisini en fazla ağızlar üzerinde göstermektedir. Çok farklı etkenlerle ortaya çıkan, çok yönlü ve çok katmanlı karmaşık dilsel dönüşüm ve değişimler, ağızları "olumsuz" yönde etkilemekte ancak ağızların genele yayılması bakımından da bir fırsat sunmaktadır. Öyle ki ağızlar artık standart dilin hâkim olduğu bağlamlarda artan oranlarda ve

çeşitlilik arz eden düzeylerde kullanım alanı bulabilmekte, "ayırt edici olma" durumları sayesinde dikkati çekme ve genelden ziyade özele odaklanma gibi yönleriyle işletilebilmektedir.

1. Ağızların Dile İlişkin (Dil-İçi) İşlevleri

1.1. Eskicil Özellikleri Koruma

Ağızlar, standart dilin aksine, normları belirlenmemiş ve kodlanmamış varyantlardır ve gelişimlerini kendi özerklikleri içerisinde sürdürürler. Bu yönüyle ağızlar dilsel değişim ve dönüşümlere yazı diline kıyasla daha müsaittirler. Diğer taraftan bağlı buldukları üst-dil ve etkilendikleri ölçünlü dil temelinde etkiye de açıktırlar. Ancak tüm bunlara rağmen ağızlar, dil etkileşimleri kapsamında standart dilin kendi etkileşimleri ile karşılaştırıldığında başkaca dillerden teknolojik, kültürel, ekonomik terimler ve kullanımlar bağlamında veya diğer başkaca bağlamlarda sesbilgisel, biçimbilgisel düzeylerde ya da sözvarlığı düzeyinde daha az etkiye maruz kalırlar. Ağızların ve ağız konuşurlarının başka dillerle ve dil topluluklarıyla ilgili gelişmeler kapsamında doğrudan teması olmaması onların bilhassa kemikleşmiş sözvarlığı unsurlarını koruması bakımından kayda değer bir nitelik taşıması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece ağızlar, dış faktörlerden daha az ölçüde etkilenir olagelmışlerdir. Bu ise, bilhassa sözvarlığı düzeyinde ağızların standart dile kıyasla bağlı bulunduğu üst-dilin eskicil sözvarlığı unsurlarını daha iyi korumasına neden olur. Ancak sınır bölgelerinde ağızlar standart dile oranla farklı dillerden daha fazla ölçüde etkilenebilir.¹ Örneğin Güneydoğu Anadolu bölgesindeki ağızların bir kısmı Arapça ile yoğun temastan dolayı daha fazla oranda Arapça özellik barındırabilir. Benzer durumu diğer temas sınırlarında ve noktalarında gözlemlemek mümkündür.

Sadece sözvarlığı unsurlarının değil, oldukça eskicil biçimbilgisi ve sesbilgisi unsurlarının da ağızlarda korunabilmesi mümkündür. Örneğin Ana Türkçe dönemi için tasarlanan aslı uzunluklardan bir kısmı günümüzde Uşak, Kütahya gibi Batı Anadolu ve kısmen de Kars ağızlarında korunmaktadır (Korkmaz 2007: 92). Türkçenin sesbilgisinde yoğun bir çalışma alanı teşkil eden kapalı *è* sesi için de ağızlar pek çok veri sunmaktadır. Bunun yanı sıra, Altayistiğin temel konularından biri olan *z/r* ve *ş/l* denkliklerinin izlerine dahi ağızlarda rastlamak (Yıldız 2012 ve Yıldız 2014) veya *-DAnA* gibi kalıplaşmış birimleri aynı veya benzer işlevlerle tanıklamak mümkündür (Kuyma 2020: 75). Yine Eski Anadolu Türkçesi döneminde veya çok daha önceki dönemlerde mevcut bazı biçimbilgisi unsurlarının kullanımına Anadolu ağızlarında rastlandığı görülmektedir. Bu hususta *-vAn* veya *-vUz* eklerinin veya ilişkili birtakım şekillerin bazı ağızlarda tanıklandığı bilinmektedir (Korkmaz 1965).² Bu yönüyle ağızlar, sadece eşzamanlı değil artzamanlı dil araştırmaları için de önemli veriler sunar.

¹ Bu durumda, etkileşim bölgeleri esas alındığında iç ağızları ve dış ağızları ayrı ayrı değerlendirmek gerekecektir. Zira dış ağızlar ve ağız grupları farklı dillerle etkileşim bölgelerinin sınırlarında yer alıp etkiye daha açıkken, üst-dil bölgesinin içlerinde kalan iç ağızlar ve ağız grupları sınırlardan ve etkileşim noktalarından uzakta kalacağı için farklı diller ile doğrudan temasta bulunmayacaktır ve daha az etkiye maruz kalacaktır.

² Ağızlardaki eskicil sözvarlığı unsurları için ise Güzel (2021)'e bakılabilir.

Dolayısıyla bağlı buldukların üst-dilin tarihsel süreçte geçirdiği değişimleri ve dönüşümleri belirlemede veya bu konudaki varsayımları temellendirmede etkili birer araç durumundadırlar. Ağızlar yoluyla çeşitli eklerin, hatta seslerin geçirdiği değişimleri ve gelişimleri ağızlar üzerinden takip etmek mümkündür. Tüm bunların yanı sıra dilsel yeniden kurmalarda da (rekonstrüksiyon) ağız verileri önemli ipuçları barındırabilir.

1.2. Farklı Varyantlarla Etkileşimleri Gösterme

Ağızların kendileri her ne kadar bir üst-dile bağlanan ayrı ve özerk birer varyant olma niteliği taşısalar ve dilbilimsel bakış açısıyla varyantlar (~diyalektler) düzeyinde bir temel sınıflama içerisinde yer alsalar da, dil-lehçe gibi daha geniş veya daha detaylandırılmış bir ayırım söz konusu olduğunda ağızların bir lehçeye bağlı oldukları savunulabilir. Bu durumda üst-dil, lehçeyi tanımlamaktadır. Bu noktada ağızlar, bağlı buldukları lehçenin yanı sıra başka lehçelere ait özellikleri de barındırabilirler. Bu hususta, bazı Anadolu ağızlarının Kıpçak grubu birtakım lehçelerde gözlemlenen ses özelliklerini sergilemesi, araştırmacılarca incelenen konular arasındadır. Örneğin Bartın ve Amasra illeri ağızlarının yanı sıra bazı Sivas ağızlarında ve başkaca birkaç ağızda daha tanıklanan $\tilde{n} > y$ ve $\tilde{n} > g > v$ dönüşümleri ile $s > h$ dönüşümü, Kıpçak grubu varyantların bir etkisi olarak yorumlanır (Korkmaz 2007: 99-100). Ağızların bağlı buldukları üst-dilin alt gruplarının farklı denkleleriyle olan etkileşimleri de yine ağızlar üzerinden takip edilebilir.³ Ağızlar arasındaki eşdeğerlikler de ağızların dil-içi işlevleri kapsamında, anlam farklılıklarını göstermesi bakımından önemlidir (Hirik 2016: 501).

Üst-dilin birbirinden çok uzak coğrafyalarda kullanılan varyantlarında dahi çok ufak ayrıntılarda gizlenen ortaklıklar ve süreklilikler gözlemlenebilir. Örneğin Tuvacada *cirik* şekliyle yer alan sözcük, Türkiye Türkçesi ağızlarında *yirik* olarak kullanım alanı bulabilmekte ve benzer olarak yine Tuvaca *cükle* sözcüğü de ağızlarda *çıkla* ve türevleriyle tanıklanmaktadır (Demir 1997: 385). Bunun yanı sıra yine Tuvaca *-(I)p duru* biçiminin ağızlarda anlam yönüyle olmasa da yapı itibarıyla görülmesi (Demir 1997: 381), birbirinden çok uzak varyantlarda belli yapıların korunduğuna, hatta olası tarihsel veya çağdaş etkileşimlere/sürekliliklere işaret edebilir. Tüm bu bağlantıların ve etkileşimlerin nasıl ortaya çıktığı ve nasıl sağlandığı, detaylıca araştırılmayı bekleyen konular arasındadır.

Bu yönüyle ağızlar, sadece standart dille veya üst-dille etkileşimlerini değil başka üst-dil veya üst-dile denk konumlardaki varyantlarla olan etkileşimin izlerini de barındırabilir. Bu bakımdan, farklı gruplar arasındaki birliktelikler ve ayrılıklar, bunlar arasındaki etkileşimler de dolaylı olarak izlenebilir; bu etkileşimlerin ortaya çıkardığı sonuç ve bulgular farklı alanlarda veriler sunup birtakım teorik zemine hazırlık sağlayabilir. Etkileşim noktalarının, bölgelerinin ve etkileşimlerin tarihinin belirlenmesiyle çeşitli sonuçlar farklı alanlarda faydalı birer araç hâlini alabilir. Böylece ağızlar, daha geniş bir perspektiften sesbilgisi, biçimbilgisi, sözvarlığı gibi dilbilgisinin her düzeyinde ne gibi varyant temelli etkileşimlerin hangi yönde ortaya çıkıp gerçekleşebileceğine dair kilit rolde veriler sunabilir.

³ Anadolu Ağızlarındaki Oğuzca dışı unsurlar için bk. Akar (2011).

1.3. Sözcük ve Kavram Karşılama Kaynağı Olma

Ağızlar; gerek kültürel, teknolojik, ekonomik her türlü gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan yeni kavramları sözlüksel düzeyde karşılamada gerek başka dillerden standart dilin sözcüğüne kopyalanan ancak sesbilgisel vb. sebeplerle Türkçenin dizgesine aykırı olan veya dil planlaması/dilde özleştirme/sadeleştirme gibi nedenlerle yerlerine Türkçelerinin yaygınlaştırılması amacıyla yabancı sözcükleri unsurlarına karşılık bulmada organik ve doğal bir kaynak olma niteliği sunabilir. Bu kapsamda *Güncel Türkçe Sözlük*'te *hık*. kısaltması ile yer alan, ağızlardan yazı diline kazandırılmış, bir kısmı yaygın kullanım alanı bulmuş yaklaşık bin beş yüzden fazla sözcük unsuru bulunmaktadır (Buran 2004). Yemek adları, alet adları veya eylemler gibi çok farklı kategorilerde bulunan *gözleme*, *kete*, *nodulla-*, *sünnetle-* gibi yapılar ya doğrudan ağızların yerel sözcüğünden yazı diline, standart dile kazandırılmıştır ya da ağızların aracılık etmesiyle tanınır hâle gelmiştir. Bu bağlamda araştırmacılarca daha çok "derleme" başlığı altında değerlendirilen ve örneklendirilen söz yapım yöntemi, ağızların kavram karşılamaındaki önemlerine istinaden ortaya çıkarılmıştır.

Ağızlar, yukarıda da belirtildiği üzere genellikle farklı dillerle doğrudan temas hâlinde bulunmadığı, ayrıca ağızları konuşan kimselerin zihinsel sözcüğünde, idealde, çoğunlukla yerli unsurlar hâkim olduğu için ağız konuşurları karşılaştıkları yeni kavramları ve olguları -daha önce farklı bir adla karşı karşıya kalmamış iseler- kendi imkânları ile adlandırır. Dolayısıyla bu adlandırma genellikle salt Türkçe unsurlarla gerçekleşir. Örneğin Farsçadan kopyalanan ve kısmen Türkçenin ses dizgesine uyum sağlayıp standart dile yaygın olarak kullanılan *dürbün*, *merdiven* gibi sözcüklere ağızlarda *bakaç*, *basak* gibi karşılıklar türetilmiştir (Korkmaz 2007: 108). Bu bakımdan, dilin öz sözcüğünün yeni birimlerle genişletilmesi, yabancı dillerde türetilen kavramlara, fikirlere ve bunların sözcüğündeki karşılıklarına muadil türetme noktasında ağızlar üretken ve canlı bir görünüm sunar. Dolayısıyla ağızların kendi iç dinamiklerinde devingen bir söz yapımı ve kavram karşılama sürecinden bahsedilebilir. Bu yönüyle de ağızların kavram karşılama işlevinden bahsetmek mümkündür.

1.4. Dil Betimlemesine Katkıda Bulunma

Standart dillerin/yazı dillerinin aksine ağızlar, bağlı buldukları üst katman dilinin daha net ve verimli olarak betimlenebilmesine dair pek çok özgün sesbilgisel, biçimbilgisel, sözlüksel ve sözdizimsel özellik barındırabilir. Söz gelimi, yazı dilinde kullanılmayan bir ses veya biçimbirim ya da bir sözcük ögesi ağızlarda mevcut olabilir. Böylece, üst katman niteliği taşıyan dilin gerek ses varlığı gerek ek varlığı ve gerekse sözcüğünün daha kapsamlı olarak betimlenebilmesi sağlanır. Dolayısıyla ağızlar, hem eşzamanlı hem de artzamanlı dil betimlemelerinde ve ayrıca gramer yazımında önemli veriler barındırabilir. Örneğin Türk dili araştırmalarında hâlâ tartışılan konulardan biri durumundaki kapalı *è* ünlüsü veya damak *n*'si gibi sesbilgisine yönelik hususların gerek artzamanlı gerek eşzamanlı olarak aydınlatılması noktasında ağızlara başvurulabilir. Öte yandan standart dile kullanımdan düşmüş ancak tarihsel dönemlerde çeşitli üretkenlik düzeyleriyle kullanılmış olan birtakım biçimbilgisi unsurları veya sözdizimsel özellikler ya da sözcük öğeleri ağızlarda işlek bir şekilde kullanılır hâle gözlemlenebilir. Tüm bunlar sebebiyle ağızlar,

varyantlar üzeri genel Türk dili araştırmaları ve gerek dil tarihinin gerek üst katman dilinin betimlenmesi açısından çok verimli ve önemli bilgiler sunma potansiyeline sahiptir. Böylece hem artzamanlı hem de eşzamanlı bir şekilde gerçekleştirilecek betimlemelerde, bunun haricinde karşılaştırmalı çalışmalarda ağızlar önemli birer veri kaynağı olma niteliği taşımaktadırlar.

2. Ağızların Dil-Ötesi İşlevleri

Bölgesel ve sosyal varyantlar, bölgeler içi ve bölgeler ötesi, ayrıca topluluk içi ve topluluk dışı çeşitli işlevleri barındırabilir veya birtakım işlevleri dolaylı yoldan yerine getirmede tercih edilip kullanılabilir. Bu tür kullanımlarda kullanım malzemesi ve ilgili işlevin ortaya çıkmasını sağlayan tercihi bir ağız malzemesi olmamasına rağmen yine de ağız özelliklerinin kendisidir. Bu işlevlerin bir kısmı seçimlik olabileceği gibi bir kısmı duruma göre zorunluluk arz edebilir.

2.1. Samimiyet Kurma, Aidiyet ve Toplumsal Kimlik Oluşturma

Ağızların en belirgin özelliklerinden biri, yöreye özgü olmalarıdır. Onların bu özelliği, ağız özellikleri ile konuşan ve bu özellikleri aktif olarak işleten bir konuşurun nereli olduğu veya en azından olabileceği ile ilgili ipuçları verebilir. Bilhassa büyük şehirlerde ve metropol olarak tabir edilen daha kalabalık şehirlerde aynı ağız konuşan ve birbirlerini tanımayan kimseler, yabancılık çekilen mecralarda içten gelen bir duygusal tepki ile aynı yöreye ve aynı sosyal gruba ait olduklarını anlarlar. Türkiye gibi aynı yöreden veya daha küçük aynı bölgelerden olmanın çoğunlukla bir avantaj olarak değerlendirildiği ve bu durumdaki bireylerin birbirlerini sahiplenme ve koruma dürtülerinin açığa çıktığı ülkelerde bu durum "hemşehricilik" kavramı ile de yakından ilgilidir. Dolayısıyla ortak ağız özellikleri, ilgili kişilerin yakınlaşmasıyla ve samimiyet bağlarının kurulmasıyla sonuçlanır. Ancak sosyal bağların zayıf olduğu ortamlarda veya bu tür yakınlık ilişkilerinin kurulmasından kaçınıldığı durumlarda ağızlar aksi yönde bir görevi üstlenebilir. Bu da, negatif kutuplaşmayı beraberinde getirebilir.

Ağız konuşurları duruma göre daha arkadaş canlısı, daha sempatik, daha rahat, eğlenceli veya daha içten algılanabilir (Boberg vd. 2018: 3) ve esasında bu durum doğrudan konuşurlarla bağlantılı olmayıp ağızların ikincil işlevleriyle ilgilidir. Standart dil ile ağızlar arasındaki kullanım alanı farkına (Demir 2002: 113) ek olarak *kullanım amacı* farkı da bu noktada belirgin hâle gelir. Bu hususta ağızların samimiyeti sağlama amacıyla kullanıldıkları belirtilebilir. Ağızların samimiyet kurmanın yanı sıra yakınlık ve dostluk gösterme işlevleri de ön plandadır (Demir 2009). Bu noktada Demir şu hususu vurgular:

"Aile ve tanıdık çevresinde, samimi ortamlarda ağızların kullanılması 'tanıdık olmanın', 'dost olmanın', samimiyetin göstergesi olarak algılanmaktadır. Gerçekten de ağızlar dil içinde yakınlık, dostluk, samimiyet, sevgi, şefkat vb. gibi olumlu duyguların taşıyıcısıdır." (2011: 2205).

Bazı konuşurlar aksanlarını ve ağız özelliklerini gereken ortamlarda gizleme eğiliminde olsalar da, ufak bir ayrıntı sayesinde dahi yetiştikleri yöreye, dolayısıyla ağız bölgelerine dair açık verebilirler. Bu da yine karşı tarafın (dinleyenin) zihninde gerek olumlu gerek olumsuz bir düşünce oluşmasına yol açabilir. Yukarıda da

belirtildiği üzere, yakınlık kurulmasından kaçınılan bazı durumlarda ağızların bu özelliği tam tersi bir etkiyi de beraberinde getirebilir.

Artan şehirleşme, diğer bir deyişle köyden kentlere doğru olan iç göçler gerek köylerdeki gerek şehirlerdeki demografik yapının ve dengenin değişmesini beraberinde getirmiştir ve bu süreç çok hızlı bir şekilde ilerlemektedir. Bunun yanı sıra köylerden ilçe merkezlerine ilçelerden ise il merkezlerine yapılan, aynı il sınırları içerisinde gerçekleşen daha küçük ve daha yerel ölçekteki iç göçler de mevcuttur. Bu tür iç göçlerde ağız özelliklerinde ve dağılımlarında çok fazla oranlarda değişimler gözlemlenmeyebilir. Köy veya kasaba veya ilçe gibi küçük ölçekli yerleşim yerlerine kıyasla şehirlerde çok farklı yörelerden çok farklı toplumsal kimlikler barındıran kişiler, ağız konuşurları bir arada yaşamak durumundadır. Bu noktada ağızlar, özellikle büyük şehirlerde yöresel kimliğin korunması ve taşınması gibi bir işleve sahip olurlar. Bu noktada, aynı ağzın eğitim seviyesi düşük konuşurları veya ilgili ağzın özelliklerini koruyan kişiler tesadüfen bir araya geldiğinde bireyler arasındaki temas artabilir ve samimiyetin, buna bağlı olarak da sosyal gruplaşmanın tesisi sağlanabilir.

Saha araştırmalarında ve derleme faaliyetlerinde karşılaşılan önemli sorunlardan biri de, potansiyel kaynak kişilerin, diğer bir ifadeyle veri kaynağı durumundaki ağız konuşurlarının, karşılarında standart dili kullanan kişilerle muhatap kalması ve buna bağlı olarak çekingen davranması durumudur. Ancak bu olumsuz durum, kaynak kişilerle iletişim kurulurken onların konuştuğu ağızlarla onlara hitap edilmesi ve ilk temasın ağız üzerinden sağlanması yoluyla aşılabilmektedir. Bu noktada, derlemecilerin ve saha araştırmacılarının ilgili yörenin ağzını konuşan kişilerden oluşması, bu çalışmaların daha verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, iletişim daha etkili sağlanması gibi olumlu bir sonucu ortaya çıkarabilmektedir. Bu da yine ağızların samimiyet kurma ve aidiyet oluşturma işlevlerinin doğrudan bir göstergesidir. Bu işleviyle ağızlar, derlemecilerin ve saha araştırmacılarının arkaplanda "Ben de sizdenim, benden çekinmenize gerek yok." içerikli bir mesaj vermesine aracılık etmektedir. Bu ise dolaylı olarak ilgili araştırma ve derlemelerde kısmen daha nitelikli verilerin elde edilmesinde etkilidir.

Benzer ve ilişkili olarak, siyasî kaygılarla oy toplama veya halk tabiriyle "iş halletme" gibi durumlarda da ağızların samimiyet kurma veya başlatma işlevi ön planda yer alabilir. Dolayısıyla ağızların bu işlevleri başkaca işlevleri ortaya çıkarmaktadır.

Bir dil konuşurunun "falan yerli olması" durumu (Gemalmaz 1989: 149) ağız özelliklerinin korunması ile ortaya çıkabilir. Telaffuz, ses dizgesi, tercih edilen sözcükler vs. yoluyla ağızlar, bir kişinin yetiştiği çevre, sosyal kimliği, eğitim seviyesi, entelektüel birkimi gibi hususiyetleriyle ilişkili bilgiler barındırabilir. Daha çok toplumdilbilimin konusu olarak değerlendirilen sosyolektlerin aksine ağızlar, daha fazla oranda varyantlaşma gösterir ancak zaman zaman ağızlar ile sosyolektler karşılıklı etkileşimde bulunup birbirlerini besleyebilirler. Ağızların sosyolektleri etkilemesi ise çeşitli sonuçları ve işlevleri beraberinde getirir. Sosyal diyalektoloji (Chambers ve Trudgill 2004: 45) ile bölgesel diyalektoloji ayrımı da bu noktada başlar. Ağızların bu işlevi ise daha çok sosyal diyalektolojinin inceleme alanına dahil edilmelidir.

2.2. Mizah ve Alay

Farklı ağızlar ve bu ağızların konuşurları, çoğunlukla belirli siyasi, sosyolojik veya etno-kültürel önyargılara bağlı olarak gerek standart dili kullananlar gerek uzak yöre ağızlarını konuşanlar tarafından kaba olarak algılanmaları veya nitelendirilmelerinin yanı sıra "komik" olarak da algılanabilir. Ağızlar, bilhassa çok yönlü kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazandığı son yıllarda, televizyon ve sinemanın da daha özgür ve çok sesli bir yayın organı hâline dönüşmesiyle beraber çeşitli yapılarda, sahne sanatlarında veya ilgili farklı mecralarda güldürü işleviyle kullanılabilir. Örneğin güldürü programlarında veya şovlarda oyuncular belirli bir bölgenin ağız konuşurunu taklit edip o yörenin ağızıyla konuşmaya başladığında arkaplanda gülme sesi efekti uygulanabilmektedir. Burada gülünen veya gülünmesi istenen ise çoğunlukla kişinin ne söylediği değil nasıl söylediği, diğer bir ifadeyle içerikten ziyade şekildir. Bu da, ağızların, daha dar olarsa ağızların söyleyiş yönelti iç özelliklerinin veya aksanın "komik" veya "gülünesi" olarak algılanıp değerlendirilebileceğine en açık delildir. Bunun yanı sıra çeşitli karikatürlerde veya çizimlerde de yine mizah işleviyle ağızların gerek söyleyiş biçimlerinin yazıya yansıtılması gerek sözvarlığı unsurlarının verilmesi yoluyla mizah işlevi yerine getirilmektedir.

Kullanıcılarının kendi düşüncelerini, fotoğraflarını, videolarını, ses kayıtlarını ve dahası her türlü kişisel içeriklerini yayımlayabilmelerine ve farklı kullanıcılarla etkileşime geçebilmelerine olanak tanıyan sosyal medya platformları üzerinde veya Youtube gibi video paylaşım mecralarında popüler filmlerin veya dizilerin ağız özellikleri taklit edilerek seslendirilmiş sürümleri veya kesitleri de bulunmaktadır. Bunlar da yine gerek ilgili ağızın kendi konuşurları gerek başka ağız konuşurları ya da standart dili kullanan kişilerce komik bulunmakta ve eğlence amacıyla izlenmektedir. Tüm bunlar dolayısıyla ağızların gerek söyleyiş gerek sözvarlığı yönüyle güldürü ve mizah işlevini yerine getirdiğini belirtmek mümkündür. Bu noktada elektronik sosyal medya, yazı dilinde gayriresmi (informal) iletişim imkânı tanır ve bunun yanı sıra araştırmacılara diyalekt verisi belgeleme fırsatı sunar (Eisenstein 2018: 368). Böylece güldürü amacıyla kullanılır olsa da, bu tür içerikler dolaylı yoldan ağızlara dair veriler barındırabilir.

Bunların yanı sıra ağız özelliklerinin bilhassa sesbilgisi düzeyinde taklit edilmesiyle de mizahın yanı sıra alay işlevi ortaya çıkmaktadır. Bu yolla kişiler zihinsel arkaplanlarında karşısındaki küçümseme amacı/içgüdü ile veya başkaca amaçlar etrafında şekillenen düşüncelerle, doğal konuşurları olmadıkları ağızları taklit etmektedirler. Elbette bu tür durumlarda mizah sınırını aşan çok farklı arkaplan işlevleri ortaya çıkmaktadır. Bunlar da, yine ayrı bir çalışmanın konusu kapsamına girecek derecede detaylı ve dahası psikoloji gibi farklı disiplinlerle bir arada değerlendirilmesi gereken konular arasında yer almaktadır.

2.3. Çeşitli Konularda Farkındalık ve Bilinç Oluşturma

Ağız kullanımı, standart dilin süregelen kullanıma sahip olduğu mecralarda dikkat çekme amacıyla da kullanılabilir. Örneğin sınıf ortamında anlatılan bir derste dersi anlatan kişi öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla ilgili yörenin ağızını taklit etmek yoluyla dersi anlatmaya devam etmesi durumunda dinleyicilerin dikkatini çekmeyi başarabilecektir. Bu yönüyle etkili bir iletişim başlatma ve bu etkinin devamlılığını

tesis etme ya da bunu kuvvetlendirme yolunda da ağızlar bir süre etkili bir araç olarak işlev görebilir.

Ağızların bu işlevinin en iyi kullanım örnekleri, Koronavirüs küresel salgının süregeldiği ve yetkili makamlarca evlerde kalınması tavsiye edilen süreçte verilmiştir. Belediyeler veya diğer yerel yönetimler/resmî makamlarca ilgili bölgelerin ağızlarında hazırlanan bağlama uygun hitapların yazıya geçirilmesiyle oluşturulmuş çeşitli ası ve levhaların insan yoğunluğunun en fazla olduğu alanlara yerleştirilmesiyle evde kalınması yönünde telkinlerde bulunulmuştur. Bu asılar ve levhalar ulusal medyada ve çeşitli sosyal medya platformlarında da çokça paylaşılmış ve gündemde hayli yer tutmuştur. Böylece Koronavirüs salgınına ağız kullanılmak yoluyla dikkat çekilmek ve hastalıkla ilgili uyarılar noktasında farkındalık ve bilinç oluşturmak amaçlanmıştır.

2.4. Sözlü Geleneği Yaşatma ve Aktarma

Ağızlar, söyleyiş-özellik temelli olduğu için, daha çok konuşmaya dayalı sözlü halk yaratılarını koruma eğilindedir. Öyle ki sözlü geleneğin korunduğu bölgelerde ninni, masal, hikâye, destan, efsane gibi yazılı olmalarından ziyade söyleyişe ve anlatıma esas kültür ürünleri ağızlar üzerinden kuşaktan kuşağa aktarılabilir. Bu bakımdan ağızlar, her ne kadar kısmen kalıplaşmış olsalar da, bu sözlü gelenek ürünlerini nesiller arasında aktarma işlevine sahiptir. Dolayısıyla ağızlar, daha geniş ölçekte her türlü kültürel unsurun aktarılmasının ve bununla bağlantılı olarak ilgili kültürel unsurların eğitim-öğretim süreçleriyle bütünleştirilmesinin de bir parçası olabilir (Ünveren 2020: 262).

Bunların yanı sıra ağız konuşurları standart dil konuşurlarının aksine daha fazla oranda atasözü, deyim gibi kalıplaşmış sözvarlığı unsurlarını kullanma eğiliminde bulunabilir. Bu bakımdan da ağızlar bu tür kalıplaşmış sözvarlığı unsurlarını daha fazla oranda barındırabilir ve standart dilde bulunmayan atasözlerine, deyimlere hatta argo kullanımlarına sahip olabilir. Yapılan/yapılacak derlemeler sonucunda yüzlerce yıllık sözlü kültür ürünleri yazıya geçirilebilir ve böylece dilin kalıplaşmış sözvarlığı unsurlarının ortaya çıkarılması sağlanabilir. Öte yandan sözlü anlatım ürünleri, "kalıplaşmış" olduklarından dolayı dilin eskicil unsurlarını daha iyi korurlar. Dolayısıyla "türkülerin de aralarında olduğu folklor ürünlerin ağızlardaki eski dil özelliklerini iyi koruduğu düşünülür." (Demir 2017: 91).

Her türlü sözlü kültür ürününün aktarımı ağızlar üzerinden de gerçekleşebileceği gibi geleneksel bilginin, halk hekimliği gibi yine geleneksel bilgi ve tecrübeye, beceriye dayanan hususların sonraki nesillere aktarımı da ağızlar üzerinden gerçekleşebilir. Bunların yanı sıra yaşamın pek çok kategorisinde pek çok unsura ait

veriler de ağızlarla kodlanmış durumdadır. Yine tüm bunların kodlayanı olan ağızlar ve ağız konuşurları, aynı zamanda tüm bu unsurların aktarıcısı durumunda bulunabilir.

Masal, fıkra, hikâye, destan, türkü, bilmece, şiir, atasözü, deyim gibi sözlü anlatı ürünlerinin ve kalıplaşmış dil birliklerinin bir kısmı, ilgili ürünün ortaya çıktığı veya yaygınlaştığı yörenin, diğer bir ifadeyle ilgili ürünü icat eden/ihraç eden özgün ağzın özellikleri ile veya bu özellikler katılarak ya da bu ürünlere konu kişilerin kendi ağız özellikleri üzerinden anlatıldığında değerlidir ve ancak bu sayede kendi işlevlerini yerine getirirler. Yazılı edebiyat ürünlerinde de her ne kadar standart dil kullanıyor olsa da, bu ürünler belli bir yöreyi konu alıyor ve bu yörenin sözlü konuşmalarına veya sözlü anlatım ürünlerine yer veriyorsa, bunlar o yörenin ağız özelliklerini aktaracak şekilde yazıya aktarılır.

2.5. Yerleşim ve Göç Tarihiyle İlgili Veriler Barındırma

Ağızların oluşumları ve ağız sınırları, genel olarak yerleşim tarihi ile ilişkilendirilir. Ancak tarihsel süreçte meydana gelen olaylar sonucunda birtakım göç ve iskan politikaları belirlenmiş olabilir. Bu politikaların yanı sıra tercihe dayalı olarak boyların veya daha farklı sosyal grupların yer değiştirimlerine bağlı olarak da ağızların dağılımında ve ağız sınırlarında farklılıklar gözlemlendiği görülmektedir. Ağızların öz nitelikleri bu noktada çok faydalı veriler ve ipuçları barındırabilir. Yerleşim tarihinin aydınlatılmasında ve artzamanlı süreçte tespitlerin yapılmasında ağızların özellikleri belirleyici bir rol oynayabilir. "Dil özellikleri tarihi belgeler kadar önemli ip uçları taşıyabilir; yazılı kaynağın bittiği yerde halen korunmuş olan ağız özellikleri de pekala önemli deliller olabilirler." (Demir 2007: 384). Bundan hareketle, yazılı vesikalarla takip edilemeyen birtakım tarihsel durumların ağızların karşılaştırmalı analizleriyle ortaya çıkarılması mümkündür.

Birbirine yakın bölgelerde konuşulan veya birbirine sınır olan ağızların dilbilgisel özellikler yönüyle de birbirlerine yakın olduğu bilinen ve gözlemlenen bir durumdur. Ağızlar arasındaki mesafe arttıkça dilbilgisel farklılıklar da artmaktadır. Ancak Türkiye Türkçesi ağızları özelinde, fiili durumun her zaman böyle bir görünüm sunmadığı hâller de bulunmaktadır. Bu hususta Demir (2001: 442) şunları belirtir:

"Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde aynı boyun kollarının değişik bölgelere yerleşmesi ve değişik sebeplere bağlı göçler veya iskan teşebbüsleri dil coğrafyasının bu kuralının ilgi çekici istisnalarının ortaya çıkması neticesini doğurmuş, aynı ağız özelliğini taşıyan boyların farklı bölgelere yerleşmeleri ağız adacıklarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur."

Bu durumdan dolayı, ağızların detaylıca belgelenmesi ve analiz edilmesiyle Anadolu'nun göç ve yerleşim tarihinin aydınlatılmasında çok değerli veriler ortaya çıkarılabilir. Dolayısıyla ağızlar gerek iç/dış göçlerin tarihi seyri ve yönü, gerek yerleştirme ve iskân politikaları gibi bir bölgenin ve hatta ülkenin yerleşim ve göç tarihiyle ilişkin sayısız ipucu ve değerli veri barındırabilir.⁴

⁴ Konuyla ilgili olarak Korkmaz 1971, Korkmaz 2007 ve Korkmaz 2008'e bakılabilir.

3. Sonuç

Günümüzde ağızlar bilhassa kitle iletişim araçları ve mecraları yoluyla konuşuldukları bölgenin dışına taşarak başka bölgelerde de çeşitli yollarla ve işlevlerle kullanım alanı bulabilmektedir. Diğer bir ifadeyle ağızların artık yerelden çok ulusal, hatta bazı durumlarda uluslararası bir statü kazandığı savunulabilir. Örneğin televizyon dizilerinde, tiyatrodan, sinemada veya güldürü programlara çeşitli işlevler yüklenmek suretiyle ağızlar yer verildiği gözlemlenmektedir. Bunlar yoluyla ağızlar ait gerek seslik gerek sözlüksel gerek başka dilbilgisel ve kullanımsal düzeylerdeki unsurlar çok daha geniş bir kitleye, farklı coğrafyalara yayılmakta ve buralarda başkalarınca tanınır, bilinir ve kullanılır hâle gelmektedir. Bilhassa bazı güldürü programlarında ağız taklidi yoluyla ağız konuşulmasının ardından gülme efekti verilerek ağızların mizah veya alay/güldürme işlevine bilinçli olarak dikkat çekildiği de gözlemlenmektedir. Ağızların dikkat çekme ve farkındalık oluşturma gibi işlevleri de çeşitli süreçlerde şekillenmiştir. Dolayısıyla ağızlar, geçmişten süregelen gündelik ve temel iletişimi sağlama, samimiyet kurma, toplumsal kimlik oluşturma gibi doğal işlevlerinin yanı sıra yeni birtakım yeni işlevleri de ortaya çıkarmıştır.

Ağızların gelecekte başkaca işlevler yüklenmesi de ihtimaller dâhilindedir. Bu kapsamda, mevcut durumun iyi bir şekilde analiz edilmesiyle ağızların gelecekte ne gibi değişim ve dönüşümler geçireceği ve gerek toplumsal grupların gerek bireylerin algılarında nasıl bir yer edineceği konusunda öngörülerde bulunulabilir. Ancak her ne şekilde olursa olsun, baskın standart dilin kullanım sahasının genişlemesi, ağızlar üzerindeki etkisini artırması ve iç göçler neticesinde ağızların yayılma ve kullanılma alanlarının her geçen gün artar görünmesine rağmen gerilediği ve azaldığı bilinen bir gerçektir. Bu durum, yukarıda da vurgulandığı üzere kısa veya uzun vadede ağızlarla ilgili çeşitli diğer işlevleri geliştirebilir veya ağızların mevcut işlevlerinde azalmaya sebebiyet verebilir. Örneğin küçük çapta da olsa ağızlar, standart dil kullanıcılarının argo dağarcıklarını besleyebilir. Bu yönüyle, ağızların en azından sözvarlığı düzeyinde genele yayılması, ilgili ağızların argoya ait sözvarlıklarının standart dile etki etmesiyle ağızlar standart dil konuşurlarının argoya dayalı sözvarlığı üzerinde genişletici bir etkiye sahip olabilir. Öte yandan, son yıllarda gelişen ve yaygınlaşan bir alan olarak yabancılara Türkçe öğretimi konusunda da ağız verileri ve ağız araştırmaları çeşitli işlevler üstlenebilir (bk. Alyılmaz ve Alyılmaz 2018). Ulusal/genel kültüre yöresel katkı bağlamında ağızlar gerek sözvarlığı unsurları gerek söyleyiş ve telaffuz biçimleri yoluyla yine çeşitli düzeylerde katkı sunabilir. Örneğin Karadeniz ağızlarında çok farklı işlevlerle bir söylem belirleyici olarak kullanılan /da:/ unsuru belirli bağlamlarda vurgulama, dikkat çekme, güldürme, özenme vb. amaçlarla kullanılabilir. Bunların her biri yine farklı bir araştırmanın konusu niteliğindedir.

Son olarak, bu çalışmada bahsi geçen işlevlerin tamamı Türkiye Türkçesi ağızları için tasarlanmıştır ve Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde geçerlidir. Başka varyantlar veya başka diller dâhilindeki ağızlar için çok daha farklı işlevler söz konusu veya geçerli olabilir. Bu da yine araştırılmayı bekleyen diğer konular arasındadır.

Kaynakça

- AKAR, Ali (2011). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Oğuzca Dışı Dil Unsurları." 38. *ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007) Bildirileri; Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, I. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 23-38.
- AKAR, Ali (2016). "Sosyal Bilimlerin Veri Kaynağı Olarak Ağızlar". *Akademik Bakış*, 10/19: 169-182.
- ALYILMAZ, Semra; Alyılmaz, Cengiz (2018). "Ağız Bilimi Çalışmalarının Türkçe Öğretimi Açısından Önemi". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 45: 7-38.
- BURAN, Ahmet (2004). "Konuşma Dili-Yazı Dili İlişkileri ve Cumhuriyet Devrinde Yazı Dilinin Ağızlardan Aldığı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme". *Zeynep Korkmaz Armağanı*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 80-102.
- CHAMBERS, Jack; TRUDGILL, Peter (2004). *Dialectology* (2. baskı). Cambridge: Cambridge University.
- BOBERG, Charles; NERBONNE John; WATT, Dominic (ed.) (2018). *The Handbook of Dialectology*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- DEMİR, Nurettin (1997). "Bir Tuva Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılması". *Sibirya Araştırmaları* (Haz. Emine Gürsoy-Naskali), İstanbul: Simurg, 379-389.
- DEMİR, Nurettin (2001). "Araştırma Konusu Olarak Bursa'da Türkçe". *Türk Dili*, 592: 440-446.
- DEMİR, Nurettin (2002). "Ağız Terimi Üzerine". *Türkbilgi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4: 105-116.
- DEMİR, Nurettin. (2007). "Anadolu Ağızlarında Kullanılan Geçmiş Zaman Eki -(y)Xk". *Edebiyat ve Dil Yazıları: Mustafa İsen'e Armağan* (Edt. Ayşenur Külahlıoğlu İslam - Süer Eker). Ankara: Grafiker, 371-385.
- DEMİR, Nurettin (2009). "Ağız Dokümantasyonu Niçin Gereklidir?". *Türkiye Türkçesi Ağızları Çalıştayı Bildirileri*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 183-191.
- DEMİR, Nurettin (2011). "Ağızlar Nerelerde Kullanılır". 38. *ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007) Bildirileri; Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi*, I. Cilt. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 2204-2211.
- DEMİR, Nurettin (2017). "Ankara Türküleri ve Ankara Ağızları". *Anadolu'nun Sırlı Sesi, Müziğiyle Ankara*. Ankara: SFN, 90-101.
- EISENSTEIN, Jacob (2018). "Identifying Regional Dialects in Online Social Media". *Handbook of Dialectology* (Edt. Charles Boberg - John Nerbonne - Dominic Watt). Oxford: Wiley-Blackwell, 368-383.
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1989). "Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler". *Türk Kültürü Araştırmaları-Halil Fikret Alasya'ya Armağan*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 149-159.
- GÜZEL, Ferdi (2021). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Eskiçil (Arkaik) Kelimeler*. Erzurum: Fenomen.
- HIRİK, Erkan (2016). "Ağızlarda Kelime Eşdeğerliği: Nevşehir Ağızı Örneği". *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Metinleri*, (Edt. Filiz Kılıç - Tuncay Bülbül). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 497-515.
- KORKMAZ, Zeynep (1965). "Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven, vuz/-vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 12: 43-65.
- KORKMAZ, Zeynep (1971). "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 19; 21-32.
- KORKMAZ, Zeynep (2007). "Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 55: 87-110.
- KORKMAZ, Zeynep (2008). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Dil Özellikleri-Etnik Yapı Bağlantısı ve Beklentilerimiz". *Türk Dili*, 679; 6-10.
- KUYMA, Erol (2020). "-CA/-CANa, -DAn/-DAnA Eklerinin Zarflarda Pekiştirme İşlevi Üzerine". *Mana'ya Dair* (Edt. Erol Kuyma). İstanbul: Kesit, 65-79.
- ÜNVEREN, Dilek (2020). "Türkçe Öğretiminde Türkiye Türkçesi Ağızları ile Buna Yönelik Öğretmen Tutum ve Görüşleri". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6/1; 260-278.
- YILDIZ, Hüseyin (2012). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Zetasizm/Rotasizm Meselesinin İzleri". *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 10: 263-323.
- YILDIZ, Hüseyin (2014). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Lambdasizm Sigmatizm Meselesinin İzleri". *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 15: 105-134.